

۲۰۴۶۳.۵

تربیت دینی

تربیت دینی در دورانی ابتدایی

مؤلفان:

سید صالح اسدی

سید محمد رضا امام جمعه کوبنانی

لیلا ابراهیم خانی

سرشناسه	: اسدی، سیدصالح، ۱۳۶۵-
عنوان و نام پدیدآور	: تربیت دینی در دوره ی ابتدایی/مولفان سیدصالح اسدی، سیدمحمد رضا امام جمعه کوبناتی، لیلیا ابراهیم خانی.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات راه دکتري: سنجش و دانش ، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهري	: ۱۲۰ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۲۴۱-۱۲۵-۱
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
موضوع	: تعلیمات دینی برای کودکان
موضوع	: Religious education of children
موضوع	: تربیت خانوادگی -- جنبه های مذهبی -- اسلام
موضوع	: Domestic education -- Religious aspects -- Islam*
شناسه افزوده	: امام جمعه، سیدمحمد رضا، ۱۳۳۵ -
شناسه افزوده	: ابراهیم خانی، لیلیا، ۱۳۶۸-
رده بندی کنگره	: ۴۰۵۳۱۰۷
رده بندی دیویی	: ۶۴۱۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۷۶۴۳۱۹

سازمان
سنجش و دانش

www.sanjesh.ir

sanjeshodanesh@iran.ir

عنوان: تربیت دینی در دوره ی ابتدایی

مولفان: سیدصالح اسدی، سیدمحمد رضا امام جمعه کوبناتی، لیلیا ابراهیم خانی.

ناشر: انتشارات سنجش و دانش

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۸

صفحه آرای: مهدیه مخبری

طراح جلد: مهتاب دوستی

ناظر: نسرين خانی

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

«کلیه حقوق برای مؤلف محفوظ است»

بهاء: ۲۵۰۰۰۰ ریال

چاپ و نشر: تهران، ملارد، مارلیک، بلوار هفت تیر، مجتمع تجاری اداری امیر، آکادمی تخصصی دکتري

مرکز پخش: تهران، خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه، پلاک ۱۲۶

تلفن تماس: ۰۲۱-۶۵۱۴۰۰۲۷

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۶	فصل اول
۶	تربیت دینی
۷	تبیین فلسفی از چیستی و چرایی تربیت دینی
۷	مفهوم تربیت
۱۱	تربیت شبه تربیت
۱۱	مؤلفه های تربیت
۱۲	مفهوم دین
۲۲	مؤلفه های اساسی تدین
۲۳	مفهوم شناسی تربیت دینی
۲۶	ویژگی های تربیت دینی
۲۹	فصل دوم
۲۹	ضرورت تربیت دینی
۳۴	نیاز به دین
۳۶	مراتب دین
۳۷	اهمیت تربیت دینی و اخلاقی در جهان امروز
۳۹	ضرورت و چرایی تربیت دینی در مدارس
۳۹	نکته های مخالفان تربیت دینی در مدارس
۴۰	نکته های اساسی حامیان تربیت دینی در مدارس
۴۲	ضرورت و اهمیت تربیت دینی
۴۷	فصل سوم

۴۷	اهداف تربیت
۴۷	در دوره ی ابتدایی
۴۸	هدف کلی تربیت از دیدگاه سند تحول بنیادین
۴۸	اهداف ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی سند تحول بنیادین
۴۹	انواع تربیت از دیدگاه سند تحول بنیادین
۵۲	تعریف تربیت رسمی و عمومی
۵۲	ویژگی های تربیت رسمی و عمومی
۵۴	دوره ی ابتدایی تربیت دینی این دوره
۵۵	تعریف آموزش و پرورش دوره ی ابتدایی
۵۵	اهمیت تربیت در دوره ی ابتدایی (حاجه ی دوم کودکی)
۶۰	اهداف تربیت در دوره ی ابتدایی
۶۳	اهداف کلی تربیت دینی در دوره ی ابتدایی
۶۵	ویژگی های دانش آموزان دوره ی ابتدایی
۶۶	مراحل رشد تفکر دینی در کودکان
۷۵	مراحل رشد تفکر دینی در کودکان از نظر گلدمن
۸۱	دو دوره ی کلی در تربیت دینی کودکان
۸۵	فصل چهارم
۸۵	رویکرد، اصول، اهداف، محتوا، روش، ارزشیابی تربیت دینی در دوره ابتدایی
۸۶	رویکرد فطرت گرا
۹۴	اصول تربیت دینی بر اساس رویکرد فطرت گرا
۹۸	اهداف تربیت دینی بر اساس رویکرد فطرت گرا
۹۹	ویژگی های محتوای تربیت دینی بر اساس رویکرد فطرت گرا
۱۰۴	ویژگی های روش های تربیت دینی بر اساس رویکرد فطرت گرا

ویژگی های ارزشیابی تربیت دینی بر اساس رویکرد فطرت گرا..... ۱۱۱

منابع..... ۱۱۵

www.ketab.ir

مقدمه

تربیت از ابتدایی ترین و اساسی ترین نیازهای زندگی بشری است؛ نه تنها تربیت لازمه ی جدایی ناپذیر زندگی است، بلکه انسان، تنها در پرتو تربیت صحیح می تواند موجودی هدفمند و اندیشه ورز بوده، به اهداف و آرمان های خود دست یازیده و قله ی رفیع سعادت را فتح کند.

فرایند تربیت، از واقعیت های پیچیده، گسترده و بسیار تأثیرگذاری است که از دیرباز در همه ی جوامع بشری و از منظرهای گوناگون موضوع تدبیر و اندیشه ورزی و مورد مطالعه قرار گرفته است و هم چنین تربیت دینی از جمله موضوعات مهم است که از دیرباز موضوع بحث و بررسی اندیشمندان تربیتی با دیدگاه های گوناگون فلسفی، علمی و دینی بوده است. همه ی متخصصان حوزه ی تربیت و تعلیم و تربیت بر این باورند که اگر افراد جامعه «زندگی» خود را بر مدار «دین»، «خدا» و «باور» قرار دهند، سلامت و سعادت جامعه در همه ی ابعاد سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی تضمین می شود.

تربیت دینی مقوله ای است که دو وجه عمده دارد از یک طرف ریشه در پیام آسمانی وحی دارد، و از طرف دیگر به دست آوردهای فکری و علمی بشر متحمل است، و این ها به منزله ی دوبرایی هستند، که می توانند پرنده ی جان را در فضای انسانی آمال به پیش برند. قطعاً بی توجهی به هر کدام از این دو بخش، پیامدهای خسارت باری را به دنبال خواهد داشت. در قرآن کریم این خسارت، با تأکید فراوان گوشزد شده است «سوگند به عصر، که انسان در خسران و زیان کاری است»^۱. از نکات قابل توجه در این سوره این است که؛ پس از اعلام خسران عمومی بلافاصله در چند جمله ی کوتاه، راه بیرون رفت از این وضعیت زیان بار را نیز می نمایند^۲؛ مگر انسانی که «ایمان» آورده و عمل صالح انجام دهند^۳. هم

۱ - سوره ی عصر، آیه ی ۱ و ۲

۲ - شاید به همین دلیل است که در تفسیر این سوره گفته شده در این سوره تمامی معارف قرآنی و مقاصد مختلف آن را در کوتاه ترین بیان خلاصه کرده است (طباطبایی، ترجمه محمد باقر موسوی همدانی، ۱۳۷۰، ج چهارم، ص ۳۰، ۸۱۶)

اکنون فضای تعلیم و تربیت جامعه‌ی ما اعم از رسمی و غیر رسمی آکنده از تربیت-دینی است، و متکامل‌ترین و برترین دینی^۱ که خداوند فرو فرستاده در دسترس ماست، و بنابراین بنابراین یک بخش از کار، تعام و کمال در اختیار ماست. اما با وجود این، این پرسش‌ها همیشه در ذهن صاحب نظران تعلیم و تربیت بوده که تربیت دینی با چه رویکردهایی امکان پذیر است؟ بهترین و مؤثرترین روش در تربیت دینی کدام است؟ چرا عموماً آموزش‌های دینی، به تربیت دینی نمی‌انجامد؟ چرا تبلیغات دینی به رفتار دینی ختم نمی‌شود و چرا «درون داده‌های دینی»، «برون داده‌های دینی» تولید نمی‌کند؟ چرا شعار دینی، باعث شعور دینی نمی‌شود؟ چرا هم چنان، جامعه ما از دستیابی به برکات تربیت دینی بازمانده و از ثمرات لذت بخش آن محروم مانده است؟

حفظ دین به عنوان زیربنای جامعه و تداوم فرهنگ دینی در آن مستلزم توجه به کیفیت آموزش دینی در نظام رسمی تعلیم و تربیت است. اگر چه تعلیم و تربیت آدمی یکسره و تماماً وابسته به آموزش و پرورش رسمی نیست اما باید اذعان نمود که جریان تعلیم و تربیت از طریق نهادهای رسمی، یکی از مهم‌ترین منظم‌ترین و شاید هدفمندترین بخش تعلیم و تربیت آدمی است که تأثیر آن را به گونه‌ای همه بنابرین می‌توان در تمام ابعاد فیزیکی، عقلانی، عاطفی، مذهبی و اخلاقی فرد برای دست‌یابی به انسان کامل مورد بحث قرار داد.

دوره‌ی ابتدایی (۷-۱۲ سالگی) یکی از دوره‌های با اهمیت در نظام آموزش و پرورش است، چرا که زمینه و شرایط شکل‌گیری شخصیت و رشد همه جانبه‌ی افراد در این دوره فراهم می‌شود. به اعتقاد برخی از صاحب نظران این دوره مناسب‌ترین فرصت برای تحصیل و یادگیری است و سرآغاز رشد استعدادهای کودکانست. چنان چه کودکان در این سنین مهارت‌های لازم را نیاموزند، فرصت جبران آن در مراحل بعدی رشد وجود نخواهد داشت. مرتضی

^۱ -سوره‌ی عصر، آیه‌ی ۱۳

^۲ - پیامبر اکرم (ص): «الاسلام یعلمو اولیایه علیه» (صدق، ۱۳۹۲ ق.ج ۴، ص ۲۳۴): اسلام برتر است و هیچ چیز به آن برتری ندارد.

مطهری هدف تربیت در انسان را شکوفا کردن روح می داند و بر اهمیت دوره ی بعد از هفت سالگی به عنوان دوره ی بسیار مناسب برای شکوفا شدن روح از انواع استعدادها تأکید دارد.

تعلیم و تربیت در جامعه ی ما از دیر باز با آموزه های دینی آمیخته بوده است، و اکنون نیز در سطحی گسترده و عمیق متأثر از آن می باشد. تعلیم و تربیت، عرصه ها و وجوه گوناگونی دارد که یکی از مهم ترین و اصلی ترین آن ها حوزه ی تربیت دینی است. «تربیت دینی» یکی از مباحث دیرین است که علاوه بر کشور ما، در کشورهای دیگر نیز توجه ی مریبان تربیتی به خود جلب نموده است و نه تنها در جوامع دینی بلکه «با توجه به گستردگی، ثبات و قابلیت پنداری دین در جوامع بشری و ارتباط انکار ناپذیر آن با تربیت به مثابه ی یکی از اُلف های اصلی تمدن و فرهنگ بشری، می توان دریافت که مطالعه ی ابعاد و آثار تربیت دینی منتهی صرفاً به جوامع مذهبی و دانشمندان متدین نبوده و محققان عرصه ی تعلیم و تربیت با استفاده از انواع رویکردها و روش های متعارف به پژوهش های نظری و کاربردی درباره ی این پدیده ی نسبتاً پیچیده پرداخته اند» (باقری، ۱۳۸۰، ص ۷).

خداوند آدمی را با سرشت پاک خلق کرده و از روح الهی خریشت در او دمیده است. آدمی با زیستن در دنیا و پیروی از وسوسه های نفسانی به تدریج از این طریقت دور می شود و محیط و تربیت ناسالم نیز به این دوری دامن می زند. این حالت می تواند با عملکردی متفاوت و مثبت و نیز محیط و تربیتی سالم به سمت رشد و تعالی باشد. می توان گفت که دوران کودکی نزدیک ترین دوره ی انسان به سرشت پاک او است. اهمیت این دوره و میزان اثرگذاری فراوان آن در دوره های بعدی بر اهمیت نحوه ی تربیت دینی و آشنایی با چالش ها و نیازمندی های تربیت دینی در این دوران می افزاید.

بدیهی است دین اسلام برای همه ی ابعاد زندگی بشر برنامه دارد و تربیت دینی و مذهبی در سیستم آموزش و پرورش ایران، جایگاه اساسی و ارزشمندی دارد و تلاش می کند تا تعلیم و تربیت دانش آموزان ماهیت دینی داشته باشد، اما این سعی، با وجود برخی موفقیت ها، با دشواری ها و بن بست های بسیاری روبه رو است. همه ی این ناکامی ها، ناشی از طبیعت تدریجی تربیت نیست؛ بلکه بسیاری از آن ها ناشی از سوء فهم و عمل نسبت به دین و تربیت دینی بوده است.

توجه به این نکته اهمیت بسیاری دارد که ما در دوران خاصی قرار گرفته ایم یا در حال قرار گرفتن هستیم که در آن ویژگی های جدیدی نسبت به گذشته در حال ظهور است هر نظام تربیتی پویایی اش را این است که اصول، روش ها و کارکردهای خود را از حالت ایستا خارج کند و بتواند خراشته هایش را متناسب با دگرگونی های محیطی، شاداب و زنده نگه دارد اگر یک نظام تربیتی بدون توجه به دگرگونی شرایط محیطی، بخواهد از اصول و شیوه های معینی به نحو ثابت برای همه ی زمان ها و مکان ها استفاده کند محکوم به مرگ است. و تربیت دینی نیز فرایندی است که در راستای ارضای نیاز فطری به دین، بخش مهمی از زندگی افراد را در بر می گیرد. اگر الگوی مطلوبی برای تربیت دینی در دسترس متصدیان این امر نباشد، به خطا رفتن آن ها در فهم اهداف، روش ها و محتوای تربیت دینی لطمه ی بسیار سنگینی به رشد دینی افراد وارد می سازد.

بدین منظور کتاب حاضر سعی بر آن دارد پس از تعریف تربیت دینی و بیان ضرورت تربیت دینی در دوره ی ابتدایی، با معرفی رویکرد مطلوب تربیت دینی و بیان اصول، اهداف، محتوا، روش، ارزشیابی رویکرد مدنظر، چراغی برای رهروان تربیت دینی در دوره ی ابتدایی باشد. امید است مرضی خداوند متعال قرار گیرد و گامی مثبت در اشاعه ی تربیت دینی باشد.

با توجه به ساختار موجود کتاب، می توان آن را برای درس مبانی آموزش دینی، درس آموزش دینی ویژه ی رشته ی علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان، معلمان و استادان علاقمند به موضوع تربیت دینی و والدین پیشنهاد نمود.

www.ketab.ir